

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Kiek išeiviai iš Lietuvos tebėra lietuviai?

Lietuvos edukologijos universiteto (LEU) istorikas prof. dr. Juozas Skirius pernai išleistoje monografijoje „Lietuvos valdžios ryšiai su JAV lietuviais 1926-1940 metais: suartėjimo kelių paieškos“ pasakoja apie Lietuvos ir išeivijos itin komplikuoatų santykių raidą, bando atkreipti dėmesį į tai, kokį poveikį JAV lietuviai padarė Lietuvos vidaus ir užsienio politikai. Autorius ne tik žvelgia į praeitį, bet ir svarsto, ko galime pasimokyti iš jos. Pasak mokslininko, kaip tada, taip ir šiandien Lietuvos vyriausybės ir visuomenės tikslai, siekiai išeivijos atžvilgiu panašūs, tad ir sprendimai, priemonės tiems siekiams įgyvendinti taip pat turėtų būti panašūs.

- Emigrantų įtaka Amerikoje labai praverstų ir šiandien, pasikeitus aukščiausiai JAV valdžiai ir jos strategijai. Ar aukščiausiam Amerikos valdžios ešelone yra žmonių, kurie galėtų daryti poveikį, naudingą Lietuvai? - klausėme prof. Juozo SKIRIAUS.

- Visais laikais išeivijos vaidmuo, šiuo atveju politinis, buvo reikalingas ir reikšmingas. Visuomet išeivijos vadovai rasdavo įtakingų JAV politikų, visuomenės veikėjų, kurie pasisakydavo Lietuvos naudai. Gana plačius ryšius su JAV politiniu elitu turi lietuvių senosios išeivijos palikuonys - Lietuvos vyčiai. Tai prieškario, pirmosios lietuvių emigrantų bangos anūakai ir proanūakai. Jie jau nebekalba lietuviškai, bet širdimi jaučiasi lietuviai, dainuoja lietuviškas dainas, šoka tautiškus šokių. Jų protėvių gimtinė - Lietuva, jiems - antroji Tėvynė. Jų palikuonys JAV Kongrese Richardas Durbinas ir Jhonas Šimkus yra patys tikriausi Lietuvos balsai šioje valdžios įstaigoje. O kiek dar yra mus palaikančių ne lietuvių kilmės senatorių ir kongresmenų. Su jais palaiko ryšius ne tik mūsų diplomatinė ir konsulinė įstaiga darbuotojai, bet ir išeivių organizacijų, ypač JAV lietuvių bendruomenės, vadovai (vyksta susitikimai, kviečiami į renginius, vyksta susirašinėjimas ir pan.). Reikia prisiminti, kad JAV lietuviai - JAV piliečiai. Jų balsai reikalingi politikams. Skaičiuojama, kad lietuvių išeivija ir jų palikuonys sudaro iki 1 milijono JAV gyventojų. O tai nemažas rinkėjų skaičius. Santykinai pagal tautos dydį lietuvių išeivija priklauso prie gausiausių diasporų po airių, žydų, armėnų, graikų.

- Kalbama, kad reikia sugrąžinti į Lietuvą po visus kraštus pasklidusius lietuvius, bet niekas neanalizuoja, kiek tai realu. Ar emigracijos priežastys ir priemonės grąžinti emigrantus į gimtinę aptariamoms su akademinė bendruomene?

- Man asmeniškai atrodo, kad tai daugiau retorika. Pirmiausia reikia pagalvoti, kodėl iš Lietuvos išvyksta jos gyventojai. Pagrindinė priežastis - ekonominė. Dauguma emigruoja ieškodami darbo, didesnio atlyginimo, geresnio gyvenimo. Kol kitose šalyse bus geriau nei Lietuvoje, emigracijos nesustabdysime. Kiek teko bendrauti su mūsų naujaisiais išeiviais, beveik visi pažymi užsienio ekonominę naudingumą. Yra ir kitų išvykimo priežasčių: studijuoti užsienio universitetuose (jau tapo jaunimo mada), kitus iš Lietuvos veja valdžios nesiskaitymas su savo piliečiais. Biurokratinio aparato spaudimas bei sunkios sąlygos pradėti savo verslą - moralinės priežastys. Yra ir meilės emigracija bei bėgimas nuo savo veiklos pasekmių (siekiant išvengti atsakomybės ir pan.). Dauguma sako, gal grįš į Lietuvą, kai sulauks vakarietiškos pensijos. Yra ir tokių, kurie uždirbė pakankamai pinigų galvoja apie savo verslą Lietuvoje, kiti planuoja kukliau - grįžę įsigyti namą ar butą, gyventi ir dirbti Tėvynėje. Pajutus ekonominius pranašumus,

Deja, mūsų vadovėliai vis labiau darosi orientuoti ne į Lietuvos pilietį, o į Europos pilietį

svajonės sugrįžti tirpsta. Gana greitai įsigyja nekilnojamojo turto Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, JAV, Norvegijoje ar dar kur nors kitur ir Lietuva tampa tik trumpalaikiu apsilankymu pas artimuosius kraštus. Ką gali Lietuvos valdžia pasiūlyti mūsų išeiviams? Patrauklaus nieko. Kaip bandyti stabdyti emigraciją? Kuo skubiau kelti atlyginimus įvairiose veiklos sferose, sudaryti geresnes sąlygas jaunimui studijuoti Lietuvoje. Įsidėmėtina, kad daugiau kaip 90 proc. visų išvykusiųjų studijuoti pakliūva į vidutinio ir prastesnio lygio universitetus bei koledžus.

Emigracijos, ypač šiuolaikinės, klausimais domisi Vytauto Didžiojo universiteto istorikai ir sociologai. Ten net yra įkurtas lietuvių išeivijos institutas. Mokslininkai atlieka tyrimus, rengia konferencijas, rašo straipsnius ir knygas, o kartu generuoja išvadas ir rekomendacijas. Kiek tai veikia mūsų valdžios (Seimas, Vyriausybė) sluoksnius, kurie tiesiogiai atsakingi išeivijos klausimais, domisi emigracijos politika, sunku pasakyti. Neteko girdėti, kad valdžia būtų užsakiusi konkretų tyrimą. Pats faktas, kad minėto instituto tęstinis mokslinis leidinys (du kartai per metus) „Oikos“ vos gyvuoja, neturi paramos, daug ką sako.

- Kuo skiriasi senieji lietuvių kilmės emigrantai nuo mūsų laikų emigrantų? Ką vieniems ir kitiems reiškia Tėvynė?

- Senoji išeivija jau stipriai suleidusi savo šaknis toje žemėje, kurioje praleido didžiąją gyvenimo dalį. Kartą vieno JAV lietuvių se-

nuko paklausiau, kodėl negrįžo į Lietuvą po nepriklausomybės paskelbimo, nes visą laiką išeiviai ir jis pats kovojo už nepriklausomą Lietuvą. Kiek pastebėjau, klausimas buvo nepatogus. Bet atsakymą gavau. Senukas palindavo galvą klausdamas, kas jo laukia Lietuvoje. Artimiausi žmonės išmirė, o jų vaikai gana nutolę. O jo vaikai ir anūakai gimė Amerikoje ir iš šios savo Tėvynės nesiruošia niekur vykti. Taigi jo artimieji čia, Amerikoje. Lietuvai, kaip jo ir tėvų gimtinei, likę tik dideli sentimentai. Jis Lietuvai paaukojo daug - ne tik pinigų (remdamas lietuviškas organizacijas, siųsdamas siuntinius giminiams į Lietuvą), bet ir savo laisvalaikį darbuodamasis lietuviškoje veikloje. Tai darė ir daro senieji išeiviai - Lietuvos vyčiai, dipukai, jų palikuonys. O naujosios kartos emigrantai (JAV jie vadinami *tarybukais*) dar nėra visiškai integruoti naujuosiuose kraštuose, didžioji dalis dar nėra tu šalių piliečiai, jiems Lietuva - tai dar gyvi tėvai ir seneliai, palikti vaikai, broliai ir seserys. Progai pasitaikys, jie parvyksta atostogų, šiaip apsilankyti. Atvykę piktnasina mažais uždarbiais ir didelėmis kainomis Lietuvoje, paburnoja prieš didžiulius ir neteisingus atlyginimų skirtumus (valdžios sluoksniuose ir įvairiose įstaigose). Ir tiek. Aukojimo tradicija dar nėra plačiai paplitusi tarp naujųjų išeivių. Stažuotų metu JAV man dažnai tenka išgirsti senosios kartos veikėjų skundų, kad naujieji emigrantai neaukoja organizacijoms, bažnyčioms, neprenumeruoja lietuviškų laikraščių, nenori dalyvauti lietuviškoje, ypač kultūrinė-

je, veikloje. Tai nėra visiškai tiesa. Po truputį reikalai gerėja - ekonomiškai sutvirtėję naujieji lietuviai jau plačiau atveria pinigines, leidžia savo vaikus į šeštadienines lietuviškas mokyklas, vis labiau įsitraukia į chorų, šokių ratelių, lietuviško teatro veiklą, aktyviau dalyvauja tautinėse ir religinėse šventėse. Vyresnioji karta, aišku, norėtų spartesnių rezultatų. Jie dažnai primena, kad jiems po karo buvo sunkiau susitvarkyti su savo buities problemomis, o naujai atvykusieji labai greitai nusiperka namus, įsigyja gerus automobilius. Vyresnieji visą laiką aukojo iš savo sunkiai uždirbtų skatikų, o naujieji, greitai praturtėję, nesistengia prisidėti prie lietuviškos palaikymo. Bandydavau paaiškinti, kad pokarį buvo visiškai kitos sąlygos.

Lietuva okupuota, o jie patys - politiniai emigrantai, tuo metu naujieji ateiviai siekia užsidirbti, įsitvirtinti, padėti artimiesiems Lietuvoje, lietuvišką veiklą remti pradėsią vėliau. Aišku, kad ne visi, nes ir ne visi JAV lietuviai rėmė Lietuvos reikalus pokariu.

- Patriotizmo pavyzdžiu galime laikyti 1951 m. žuvusį partizanų vadą Juozą Lukšą-Daumantą. 1947-1950 m. jis buvo Lietuvos partizanų diplomatu užsienyje, bet, palikęs partanų gyvenimą, grįžo į Lietuvą tęsti kovos, net ir žinodamas, kad ši kova beviltiška. Kas yra patriotizmas šių dienų jaunimui?

- Jūsų minimas patriotizmo pavyzdys tikrai geras. Tokių kaip Juozas Lukša buvo ne vienas. Jie buvo kariai, jie privalėjo paklusti sprendimams, nors patys, įkvėpti meilės Tėvynėi, pasirinko tokį kelią. Nepasakysčiau, kad mūsų jaunimo patriotizmas silpnėja. Gal tik nėra pakankamai priežasčių pasireikšti patriotizmui. Ar tai ne patriotizmas, kai mūsų jaunuoliai, ir net merginos, savanoriškai stoja į Lietuvos kariuomenę? Tokių - tūkstančiai. Užsiminus studentams, ar jie iš Lietuvos pasitrauktų, jei Lietuvai kiltų pavojus, dauguma nuoširdžiai sako, kad liktų ir gintų Tėvynę.

- Žinios, kurias iš mokyklos išsineša mokiniai apie valstybei reikšmingus įvykius - emigraciją, trėmimus, pokario kovą, yra gana blankios ir anaipol neskaitytos vertinti brangiausia - Tėvynę. Gal reikėtų keisti požiūrį į mokymą, vadovėlius?

- Deja, mūsų vadovėliai vis labiau darosi orientuoti ne į Lietuvos pilietį, o į Europos pilietį. Ne tik visuomenė pastebi, bet ir vadovėlių ekspertai pabrėžia, kad vis mažiau dėmesio skiriama Lietuvos istorijai, reikšmingiems Tautai įvykiams. Vienas ekspertų juokaudamas pastebėjo, kad Vytautas Didysis paminėtas vieną kartą, o Brežnevas - tris kartus. Formuojasi nuomonė, kad mokiniai per istorijos pamokas per daug perkrauti faktine medžiaga, kad jos nereikia, o reikia mokyti mokinius mąstyti, patiems susirasti medžiagą. Bet ar tai tikrai pats teisingusias kelias? Ką išmąstysi, jei neturėsi kuo remtis? Viskas turi būti protingai suderinta: ir svarbiausių Lietuvos istorijos žinių apimtys, ir mokėjimas jomis naudotis. Pagarbos sulaukia tie žmonės, kurie daug žino. Jie vertinami kaip išsilavinusios, gilios erudicijos asmenybės. Mums, mažai tautai, reikia tokių savo piliečių. Man pavyzdys - moksleivių istorijos olimpiados dalyviai. Savo kolegoms sakau, kad šiuos mokinius visus reikėtų priimti studijuoti istorijos mokslų. Iš jų išeitų puikūs istorijos mokytojai ir mokslininkai, valstybės ir visuomenės veikėjai - tikri patriotai ir savo Tėvynės mylėtojai, o ne migrantai į neaiškius užsienio universitetus.

Ignas Žiogelis - gydytojas ir Egipto keliautojas

Egiptas pastaraisiais dešimtmečiais tapo pamėgta lietuvių poilsio ir turizmo šalimi. Pasirodo, egzotiškuoju Egiptu mūsų krašte domėtasi net ir praėjusiais amžiais. Pirmasis iš lietuvių, mačiusių Cheopso piramidę ir net užkopusių į jos 147 metrų aukštyje iškilusią viršūnę, buvo kunigaikštis Mikalojus Kristupas Radvila, pramintas Našlaitėliu (1549-1616). 1821 m. Nilu iki aukštupių keliavo Vilniaus universiteto auklėtinis Juozapas Julijonas Senkovskis (1800-1858). Jo kelionės tikslas buvo ne tik pažinti išnykusios didžiosios civilizacijos paminklus, bet ir tobulai išmokti arabų kalbą, jos dialektus.

1861-1862 m. žiemą po Egiptą keliavo ir net archeologiškai kasinėjo smėlio užpustytas šventyklų vietas garsus kolekcininkas grafas Mykolas Tiškevičius (1828-1897). Jam talkino britų armijos gydytojas Ignas Žiogelis (1826-1891). Šio nuotykingas gyvenimas, deja, dar nesulaukė išsamesnių tyrinėjimų. Netgi dėl I.Žiogelio gimimo vietos esama prieštarų nuomonių. Vienų šaltinių duomenimis, jis gimė Pavirničių dvare. Tai graži vietovė 2 km atstumu nuo Kurklių miestelio Anykščių rajone, netoli Šventosios ir Virintos upių santakos. Teigiama šį dvarą esant kunigaikščių Žiogelių tėvonija, o giminė kildinama iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino palikuonių. Šiandien dvarvietę bežymi keletas senojo parko medžių. Kitų tyrinėtojų duomenimis, I.Žiogelio gimtinė - Kelpiškių dvaras Bagaslaviškio apylinkėse (Ukmergės r.). Šis dvaras - Onos Gorskytės, Igno motinos, kraitis ištekant 1812 m. už Antano Žiogelio, valdžiusio netolimą Vaidžiuliškių palivarką.

I.Žiogelis gimė 1826 m. vasario 1 d. Jaunuolis mokėsi Ukmergės pijorų mokykloje, o medicinos studijas baigė 1850 m. Kijevo universitete. Padirbėjęs Odesoje gydytoju, išvyko pasitobulinti į Vakarų Europą. Medicinos žinių papildomai sėmėsi Paryžiuje, lankėsi ir Berlyne, Dresdene, Prahoje, Vienoje. 1856 m. Paryžiuje įgijo daktaro laipsnį. Nuo 1859 m. I.Žiogelis dirbo gydytoju Londone, vėliau dar tobulinosi Sorbonoje ir Oksforde. Gyvendamas Europos didmiesčiuose, uoliai lankė muziejus, mokslo centrus, bendravo su mokslininkais. Pagarsėjęs kaip okulistas, buvo išrinktas Oksfordo universiteto garbės nariu.

XIX a. viduryje kilęs didžiulis visuomenės susidomėjimas senosiomis pasaulio kultūromis ir archeologiniais tyrinėjimais kelionių aistra užkrėtė ir jaunąjį gydytoją. Įstojęs į Didžiosios Britanijos kariuomenę, I.Žiogelis lankėsi Indijoje, o nuo 1860 m. gyveno Egipte, kur buvo dar ir vicekaraliaus Saido Baši rūmų okulistu, vėliau 6

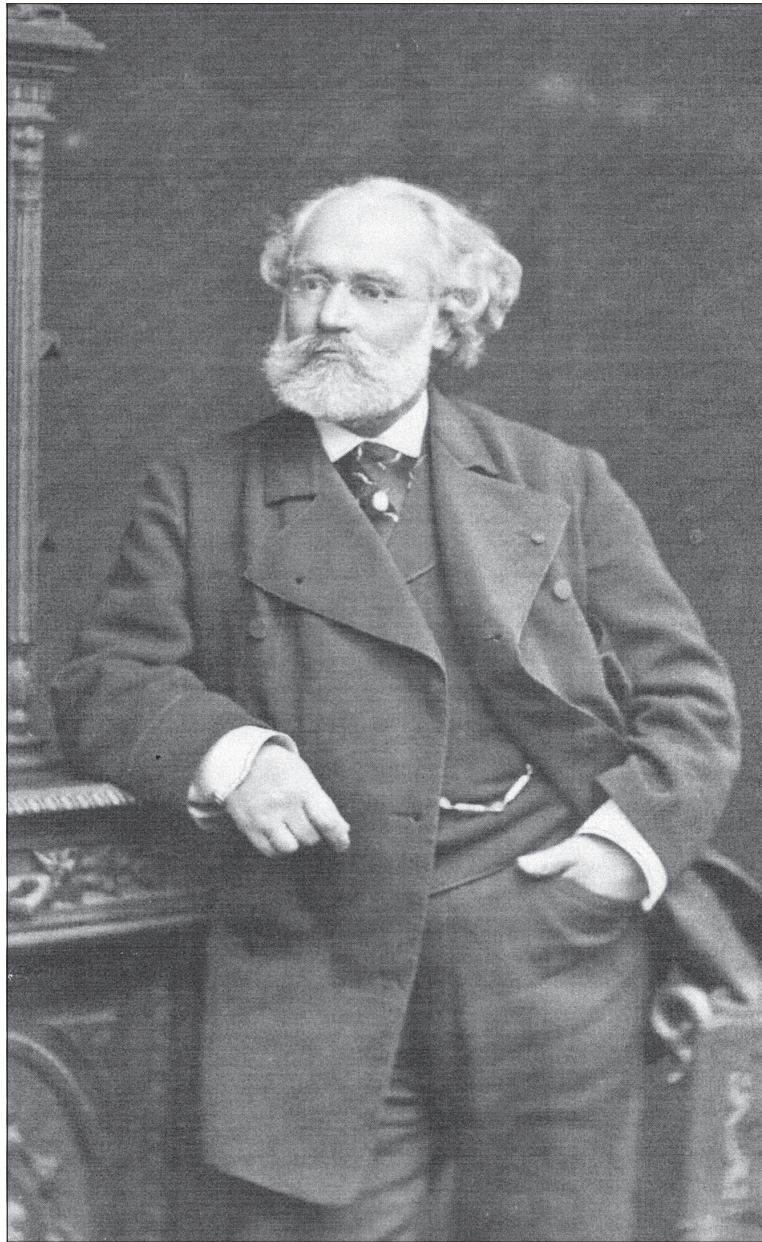
metus gydytojavo pas patį sultoną Abdulą Azizą. Išrūpinęs grafui Mykolui Tiškevičiui leidimą imtis archeologinių tyrinėjimų Karnako ir Tėbų šventyklų griuvėsiuose, 1860-1861 m. kartu juose ir dalyvavo. 1863-1869 m. I.Žiogelis keliavo ir po kitus egzotiškus kraštus: Abisiniją, Turkiją, Viduržemio jūros salas, lankėsi Ceilone, Javoje, Sumatroje.

1876 m. I.Žiogelis sugrįžo į Lietuvą. Vilniuje įsigijo De Reusų rūmus (dabartinėje S.Daukanto aikštėje). Darbavosi sanitarinės komisijos prezidentu, buvo veikliosios Vilniaus medicinos draugijos nariu. Vedęs grafitę Mariją Broel-Pliaterytę, susilaukė dviejų sūnų. Jo brolis Adomas visuomenėje garsėjo poetine kūryba ir surinktomis lietuvių liaudies dainomis. Žiogeliai buvo pateikę Rusijos Senato heroldijos komisijai prašymą patvirtinti kunigaikščio titulą, tačiau po penkiolika metų užtrūkusių svarstymo gavo neigiamą atsakymą. I.Žiogelio gyvenimo kelionė užsibaigė 1891 m. birželio 21 d.; esama prieštarų duomenų, Vilniuje, Varšuvoje ar Augustavo apskrityje Karolio dvare.

Gyvendamas Vilniuje, I.Žiogelis parašė ir savo lėšomis išleido keletą labai įdomių knygų. Tai pirmiausia dviejų tomų „Egipto istorija“, išėjusi 1879-1880 m. Kitos 1884 m. publikuotos knygos pavadinimas labai ilgas - tai „Istorinė kelionė po Abisiniją, Adelę, Šoą, Nubiją, prie Nilo ištakų, su jo slenkščių aprašymu, taip pat po pusiaujo kraštus, į Meką ir Mediną, Siriją ir Palestiną, Konstantinopolį ir graikų Salyną; su nedidelio arabų kalbos dažniausiai vartojamų frazių žodynėlio priedu“. Šios knygos parašytos lenkų kalba, išleistos Juozapo Zavadskio spaustuveje; autoriaus pavardė ten nurodyta kaip Zagiell - keliautojui tikrai reikšminga, nes reiškia „laivo burė“. Dabar šios knygos yra didelės bibliografinės retenybės: abi turi tik Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, o Vilniaus universiteto bibliotekoje yra „Egipto istorija“.

► Igno Žiogelio labai turiningas, vaizdingas ir gyvas kelionės po Afrikos šalis aprašymas turi tiek pažintinę, tiek ir literatūrinę vertę

„Egipto istorijos“ pratarinėje I.Žiogelis rašo: „Nustebintas egiptiečių civilizacijos pasiektų aukštumų ir jos didelės įtakos žmonių pažangai, nutariau parašyti svarbiausių ir žymiausių Egipto įvykių, sudariusių šio išskirtinio krašto istoriją, apybraižą.“ Medžiaga veikalui rinkta pačiame Egipte, taip pat remtasi tyrinėtojų darbais. Pirmoji veikalo dalis apima Egipto istoriją iki Aleksandro Makedoniečio užkariavimo, antroji - iki vicekaraliaus Izmailo I val-

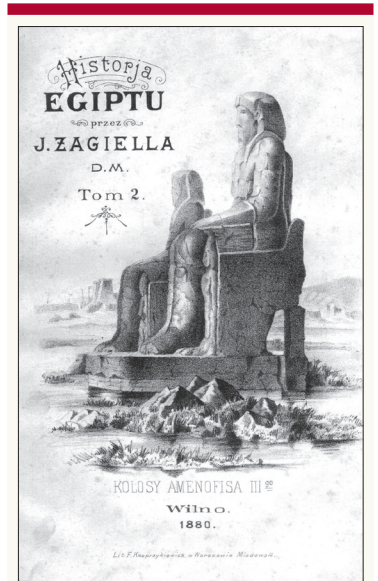
► Ignas Žiogelis (1826-1891 m.)

dymo, užbaigiant priedais - Napoleono įsakymais Egipto ekspedicijos metu. Egiptiečius autorius laiko religijos, teisės, monarchijos, dailės, mokslo ir prekybos pradininkais. Tad I.Žiogelio parašytoje istorijoje dažnai liečiami ir kultūros bei visuomeninio gyvenimo klausimai, pavyzdžiui, pateikiama įdomi islamo religijos charakteristika. Veikalas pradedamas Nilo krašto geografinių sąlygų aprašymu. Autorius sakosi pats eksperimentiškai tyręs Nilo upės sąnašavimą ir nustatęs, kad per 100 metų deltoje paviršius pakyla 4-5 cm. Gręžiniu nustatė 66 m sąnašų, taigi tokiam sluoksniui susidaryti reikėjo 185 000 metų. Ki-

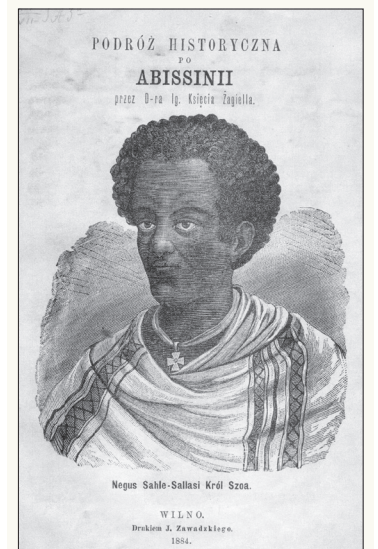
tyje Nilo salpos vietoje 26 m gylėje rado žmogaus griaučius; išiečių, kad radiniui - fantastiškas amžius, daugiau nei 85 000 metų. Faraonų dinastinėje chronologijoje I.Žiogelis įterpia pasiekimus žemdirbystėje ir amatuose, taip pat moksle - astronomijoje, laiko skaičiavime, medicinoje, literatūroje ir filosofinėse pažiūrose. Įdomi veikale yra įvairių laikų krašto gyventojų statistika, miestų topografija; tai pateikta pirmojo tomo gale. Aprašydamas antikos Egipto

santykius su kaimyninėmis tautomis, I.Žiogelis pamini gausingą Europoje gotų populiaciją ir ją sieja su lietuviais. Beje, ši autoriaus mintis mūsų dienomis sulaukė naujų interpretacijų.

Labai įdomi buvo 1863 m. prasidėjusi I.Žiogelio kelionė Nilu nuo pat jo žiočių iki ištakų. Kelionės aprašymas tikrai labai vaizdingas ir gyvas. Keliauta kartu su Egipto vicekaraliaus jaunesniu broliu Halimu ir jo gausia bei ginkluota palyda. Kaip rašo pats autorius, stebėtina, kad neseniai atrasta Amerika jau beveik visa pažinta, o Afrika, kultūros ir galbūt žmonijos lopšys, tebėra apraizgyta įvairiais mitais. Manoma keliautoją buvus pirmuoju europiečiu, pasiekusiu Nilo ištakas, taip pat perplaukusiu iš Viktorijos ežero į Alberto ežerą. Jo kelionės tikslas buvo plačių užmojų - „pamatyti ir aprašyti vidurio Afrikos šalis geografiniu-istoriniu, gamtos istorijos, papročių, rasių, antropologijos, geologijos, klimatologijos ir zoologijos požiūriais“. Jo būta ir azartiško medžiotojo; kelionės metu sumedžiotų krokodilų, beždžionių ir kitų gyvūnų iškamšas, sudarytus mineralų rinkinius ir herbarus I.Žiogelis siuntė Europos mokslo centrams - į Londoną, Paryžių, Kijevą. Vertingos yra jo pastabos apie įvairių tautelių papročius, etnografinius ypatumus. I.Žiogelio lankytasi rytietiškuose turguose, kaimo šventėse, stebėtas perlų gaudytojų darbas. Kelionė buvo kupina medžioklės pavo-

► „Egipto istorija“

► „Istorinė kelionė po Abisiniją, Adelę...“

jų ir įvairiausių nuotykių. Surizikuota pamatyti netgi šventuosius musulmonams ir draudžiamus kitatikiams Mekos bei Medinos miestus. Taip pat keliautojas aplankė tą vietą, kur Mozė tariamai pervedė bėgančius iš Egipto nelaisvės žydus per Raudonąją jūrą, - nustemba ten radęs tik labai seklią įlanką. Kaip gydytojui I.Žiogeliui kelionėje teko ne kartą teikti medicininę pagalbą. Chartumo apylinkėse jis 12 dienų gelbėjo vietinius žmones nuo beįsisiautėjančios choleros ir šiltinės epidemijos. Sugrįžus žemyn Nilu į Egiptą, I.Žiogelio kelionė nesibaigė. Jos tęsinys - Libanas ir Turkija, Viduržemio jūros salos ir... Paryžius, Briuselis bei Londonas. Tiek daug kraštų jo knygoje aprašyta, kad net atsirado abejojančių, ar visuose tikrai autoriaus būta, ar nepasinaudota kitų keliautojų aprašymais. O štai lenkų romanistas Boleslavas Prūsas tikrai skaitė I.Žiogelio „Egipto istoriją“, prieš sėsdamas rašyti savo garsųjį „Faraoną“. Prancūzų kalba I.Žiogelis yra parašęs knygėlę „Apie Egipto klimatą“. Taip pat medicininių pranešimų apie choleros epidemiją tame krašte. Labai turiningas, vaizdingas ir gyvas kelionės po Afrikos šalis aprašymas turi tiek pažintinę, tiek ir literatūrinę vertę; tad veikalas „Istorinė kelionė...“ galėtų būti publikuotas lietuvių kalba kaip mokslo istorijos paminklas.